

41.71 (093.2)  
D

# ДИПЛОМАТСКА ПРЕПИСКА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

КЊИГА ПРВА

(1. ЈАНУАР 1902. — 1. ЈУНА 1903.)



33472

БЕОГРАД  
ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ  
1933

Уведено у издање бр. 3173/  
1 Јануара 1942 год.  
Београд.

## ПРЕДГОВОР

Објављивање дипломатске преписке као основне грађе за проучавање и правилну оцену дипломатских акција и целог сплета догађаја који су довели до Светског Рата почело је брзо после склапања уговора о миру у вези са питањем одговорности за Светски Рат. Прва је Немачка кренула опсежну серију од 40 свезака својих дипломатских аката под насловом *Die Grosse Politik der Europäischen Kabinette*, обухватајући време од 1871—1914. год., т. ј. сву политичку активност новог Немачког Царства. Одмах за њом јавила се и француска, исто тако на велико заснована, збирка *Documents diplomatiques français*, која, у три тек започете серије, доноси грађу за исти период времена као немачка. Британска збирка *British Documents on the Origins of the War* смањила је обим на много уже временско подручје и почиње 1898. годином као годином када је завршена енглеска усамљеност. Аустро-угарска збирка, *Österreich Ungarns Aussenpolitik*, сузила је свој програм још више. У осам опсежних свезака у њој је објављен само материјал од почетка босанске кризе, 1908. године, па до самог почетка рата. Руска збирка, која је тек почела да се спрема, обухватиће време од Берлинског Конгреса до Совјетске Револуције, од 1878—1917. год. До њених првих оригиналних свезака ми, на жалост, још нисмо могли доћи; ту серију ми познајемо и наводимо по ауторизованом немачком преводу *Die Internationalen Beziehungen im Zeitalter des Imperialismus*, од које је прва свеска објављена у Берлину 1931.<sup>1)</sup>

Аутентична збирка српске дипломатске преписке почиње се давати тек сад. Збирка д-ра М. Богићевића *Die auswärtige Politik Serbiens* у две велике свеске, објављена у Берлину од 1928—1931., не само да је далеко од тога да задовољи научну потребу, него јој, шта више, служи на штету. У тој збирци је од српске дипломатске преписке тенденциозно бирано само оно што може да послужи само једностраном приказу и оцени догађаја; документи су понекад давани у изопаченим изводима; у превођењу се није савесно пазило, да се свака строго мерена дипломатска реч изрази адекватном немачком ниансом. Ми, у белешкама под линијом,

<sup>1)</sup> Научну карактеристику свих ових послова дао је бернски професор Вернер Неф, *Kriegsursachen und Kriegsschuldfrage von 1914*. Bern und Leipzig 1932., 28—41.



упозоравамо на више места на такве очевидно тенденциозне поступке, да би скренули пажњу научном свету на крајњу опрезност при употреби те књиге.

Почињући са објављивањем дипломатске преписке потписани, коме је Министарство Иностранних Дела Краљевине Југославије поверило ту дужност, сматра за потребно изложити овде начела и методе рада његова и његових сарадника.

1) Дипломатска преписка Краљевине Србије обухватиће период од 1902—1914. год. Са 1902. год. почело се из више разлога. Најпре с тога, што од те године почиње, у већој мери, врење на Балканском Полуострву, у Старој Србији и Македонији, које доводи до реформне акције великих сила и до разноврсних националних и дипломатских подвига, који се завршавају великом ослободитељском војном слободних балканских држава против Турске Царевине. Готово сва пажња Српске Краљевине била је првенствено обраћена догађајима на тој страни. Тамо су били у питању важни српски интереси не само у односу спрам Турске, него исто толико, ако не и више, и у односу према Бугарима и Албанцима, чија је жива активност током 1902/3. год. и изазвала једно време изузетно опасно посредовање великих сила и њихове покушаје за реформисање турског државног апарата. Студија ових докумената показује, даље, јасно: колико је сва политичка активност Србије првих година XX века била диктована искључиво страхом за националну будућност српског племена, која је била озбиљно угрожена делом туђом активносту у Старој Србији и Македонији, а делом систематским опасивањем српских граница од моћне Дунавске Монархије. Објављивањем ових докумената утврђује се, уз то, како српска национална политика није 1903. год. ушла одједном у сасвим нову фазу, као што се казује у многим излагањима која приказују српско-аустријске односе у XX веку желећи да их ограниче на временски строго утврђене датуме, него да је она и пре тога имала своје јасне циљеве и да су се они и осећали и видели у извесним акцијама српске дипломатије. Далеко од сваке агресивности, Србија је будно пазила да се очува њена потпуна стварна а не само формална независност и да се, при евентуалном решавању крупних питања будућности Балканског Полуострва, води рачуна и о интересима српског племена и ње саме, осуђене на веома тежак живот у национално неприродним и географски неодрживим границама. Иако је била од свих балканских држава и народа најтеже погођена одредбама и границама датим јој одлукама Берлинског Конгреса, Србија је, ипак, лојално сарађивала на одржавању створеног стања, ако не из уверења да је оно снашљиво, оно готово увек из опрезности да се његовом променом не створи још теже стање искоришћавањем сила, које су Балкан сматрале природним подручјем своје експанзије. Студијом ових, а може се слободно рећи, и студијом свих других дипломатских докумената овога века, видеће се јасно, да је Србија била најмање онај елемент Балканског Полуострва, који је у овом веку дао повода да се крене опасно Источно Питање и цела будућност југоисточне

Европе уопште. А када је то питање већ било кренуто, онда је Србија настојала, коликогод је могла, да из створених криза изиђе не само са што мање штете, него и са што више користи по себе.

2) У овој збирци даје се преглед скоро свега дипломатског материјала, који се налази у Архиви Министарства Иностранних Дела у Београду, а који се односи на обавештајну службу и на смерове и акције српске дипломатије и владе. Ова збирка не може бити систематски избор свега градива из простог разлога што је архива Министарства Иностранних Дела, за време Светског Рата, страдала нешто при повлачењу из Београда, а још више што је, највећим својим делом, пала у руке аустријским војним властима. У Бечу је та архива била подробно прегледана (на многим актима очуване су белешке и примедбе лица која су вршила преглед и правила изводе). При том прегледу било је довољно прилике да се сагледају циљеви и методи српске спољашње политике, а што резултат тог прегледа није донео никаквих изненађења и никаквог нарочитог оптужног материјала против Србије очевидан је доказ, да ни српска влада не би имала никаква посебног разлога да се сад устручава од објављивања своје дипломатске преписке. Што она досада није приступила том послу били су разлози чисто техничке и научне природе. Руски професор М. Н. Покровски могао је с радостју утврдити, да су, и иза револуције, руске архиве за овај период остале потпуно очуване и у најбољем реду. Код нас то, на жалост, није био случај. После повратка архивалија из Беча требало их је поново средити, прегледати и утврдити празнине, које су постале велике; затим се покушало да се те празнине, у колико се могне, попуне очуваном грађом из архива разних посланстава. Тек пошто је тај посао био завршен могло се приступити припремама за објављивање.

3) У овој преписци објављују се извештаји посланички и конзулски, што није случај код свих напред поменутих едиција. То је учињено из два разлога: 1) У Србији конзулска служба није била растављена од дипломатске; особље је у обема било исто и употребљавало се, по потреби службе, и у конзулским и у дипломатским функцијама. 2) Српска влада није објављивала, сем у изузетним случајевима, своје дипломатске извештаје са разних тачака Балканског Полуострва и из европских престоница о појединим питањима онако, како су то чиниле велике силе; и сад, кад се, у органској вези, објављује главно градиво цело би обавештење без конзулских извештаја испало веома непотпуно и без потребне документације, која често не само једина омогућава правилан суд, него претставља и полазну тачку у самој дипломатској акцији.

4) У збирку нису уношени извештаји: 1) о питањима, која немају непосредне везе са Србијом и Балканом, као што су примера ради Мароканско Питање и алгесирска конференција, расправа о Конгу у белгиском парламенту, о кризи у јерусалимској патријаршији, о свима закључцима критских народних скуп-



штина, о руским потезима у Перзији и т. д. 2) Изостављени су сви извештаји, који су доносили само општа обавештења о унутрашњим приликама појединих земаља, о парламентарним и министарским кризама, о појединим партиским кретањима и преријентацијама и сл., у колико такве промене нису доносиле битне измене у политичком држању дотичних држава или значиле крупне преломе у њиховом поретку. 3) Нису унети ни они извештаји, који су садржавали само изводе из штампе за карактеристику извесних расположења у појединим државама, ако ти изводи нису били од изузетне важности било с тога, што је писање извесних листова било инспирисано из кругова самих влада па им се као таквима морала обратити нарочита пажња, било што је по неки чланак водећих листова, у крупним питањима, заслуживао изузетну пажњу по својој садржини или по лицу које би га писало. 4) Изостављени су сви телеграми иза којих су долазили подробнији извештаји о истим стварима; изузетак је чињен само са оним телеграмима који су имали нарочиту важност или на основу којих су доношене непосредне одлуке.

Иначе, сви извештаји који су унесени у ову збирку објављују се без икакве измене. Када су извесна места изостављана, било што су доносила извесне личне и административне вести и предлоге, било што су садржавала (у конзулским извештајима) много чисто локалних и безначајних личних вести, било што су се односила на изводе из штампе или на чисту репортажу о стварима из европских престоница, то је увек, у дотичном извештају, споменуто заједно са разлозима због којих је то учињено. Верност извештаја је потпуна. Задржане су чак и језичке и правописне особине сваког извештача; једино су се исправљале, у појединим словима, очигледне ошипке пера. У енглеској збирци ишло се у том погледу тако далеко, да су поједина уобичајена краћења речи разрешавана само помоћу угластих заграда (н. п. Amb[assado]r, tel[egramm], C[oun]t, Gov[ernmen]t и сл.). Ми смо у таквим приликама скраћеницу или задржавали, кад је уобичајена (Ст. Србија, ов. м., Св. Никола и сл.), или смо је разрешавали без заграде (у маћед. вилајетима — у маћедонским вилајетима; ауст.-угарски — аустро-угарски, Краљев. Влада — Краљевска Влада и сл.). Имена лична саопштавана су увек онако, како су написана у извештају, тачно или погрешно, ћирилицом или латиницом, и нигде није на њих, кад су погрешно забележена, скретана нарочита пажња, као на пр. у енглеској збирци, са знаком услика, са ознаком sic и сл. Права имена налазе се у регистру, у који су, наравно, унети сви случајеви помена.

Само груписање грађе дато је строго хронолошки, као и у француској збирци, по којој је узет највећим делом и технички спољашњи изглед, и у аустриској. Немачки начин издавања, с груписавањем грађе око централних питања, није наишао у научним круговима на добар пријем, јер је знатно отешчавао хронолошку оријентацију и потребне везе с другим догађајима. Испод текста дата су потребна обавештења о личностима, чији

се положај и значај не види одмах из самог контекста; чињена су, где је требало, објашњења о догађајима и изјавама, о којима се говори у тексту; упућивано је, ради потпуности, сравњивања и контроле, на извештаје страних дипломатских претставника, који се односе на лица, ствари и догађаје о којима реферишу српске дипломате. То је било потребно најпре с тога, да се збирци очува њен строго објективни научни карактер; а с друге стране ово ће знатно олакшати и употребу књиге.

У овом целом послу помагали су својом сарадњом и саветима начелници Главне Архиве Министарства Иностраних Дела г. г. др. Војислав Јовановић, Рајко Винтровић и Иван Герасимовић. Регистар имена израдио је г. Живојин Ристић, чиновник Претседништва Владе, који је и иначе усрдно помагао прикупљањем обавештења и прегледом коректура. Г. др. Михаило Стојановић, вршилац дужности библиотекара Министарства Иностраних Дела, ревностно је пратио стручну литературу и упозоравао на њу; он је уз то читао ревизију табака и уједначавао спољашњи изглед књиге.

В. Ђоровић



33472